

การศึกษาอัตลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมของชุมชนริมน้ำจันทบูร
เพื่อเป็นแนวทางการออกแบบสภาพแวดล้อมภายในร้านค้า
A Study on the Architectural Identity of the Chanthaboon
Waterfront Community for Store Interior Environment Design
Guideline

ปุนยนุชวิภา เสนคำ* และเอกพล สิริชัยนันท์**
Punyanutwipha Sankham and Ekapol Sirachainan

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาอัตลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมของชุมชนริมน้ำจันทบูร โดยศึกษา รูปแบบสถาปัตยกรรมที่มีเอกลักษณ์โดดเด่น รวมทั้งการศึกษาพฤติกรรมการรับรู้ภายใต้กรอบแนวคิด อัตลักษณ์สถานที่ (Place-Identity) โดยการเก็บข้อมูลภาคเอกสารการทบทวนวรรณกรรมและภาคสนาม จากการสำรวจ การสัมภาษณ์ แบบมีโครงสร้าง และทำแบบสอบถาม โดยกำหนดองค์ประกอบทางกายภาพของรูปแบบสถาปัตยกรรมเพื่อทำการ ศึกษา ได้แก่ ลักษณะลวดลาย วัสดุที่ใช้ โทนสีที่ใช้ และรูปแบบอาคาร กลุ่มเป้าหมายในการศึกษาคือ กลุ่มอาคารสมบัติ ริมน้ำ กลุ่มผู้ประกอบการอาวุโส และกลุ่มนักท่องเที่ยวผู้ใหญ่ออนันต์ ซึ่งผลที่ได้จะนำไปสู่แนวทางการออกแบบ สภาพแวดล้อมภายในร้านค้าเพื่อส่งเสริมอัตลักษณ์ทางสถาปัตยกรรม ผลการศึกษาสรุปได้ดังนี้ 1) ลักษณะลวดลาย ควรใช้ ลวดลายธรรมชาติ เช่น ลวดลายขนมปังขิง ลวดลายเถาดอกไม้ ลวดลายของลำแสงพระอาทิตย์ และลวดลาย เรขาคณิต เช่น ตารางสี่เหลี่ยม ตารางแบบไขว้ ลวดลายโค้ง (Arch) 2) ลักษณะโทนสี ควรเป็นสีที่แสดงถึงเนื้อแท้ของ วัสดุที่มีความชัดเจน 3) ประเภทของวัสดุ เป็นวัสดุธรรมชาติที่ไม่ผ่านการปรุงแต่ง และ 4) รูปแบบอาคาร ควรเป็น รูปแบบสถาปัตยกรรมโคโลเนียลหรือสถาปัตยกรรมชิโนโปรตุกีส

ABSTRACT

This study aims to examine two main aspects of architectural identity of the Chanthaboon waterfront community: its unique architecture and local people's perception of that identity. The research tools comprise a literature review, field studies, a physical survey, structured-interviews and questionnaires. The scope of the study includes architectural designs, materials, colors used and the atmosphere created by the buildings' physical appearance. The targets of the study

* นักศึกษาหลักสูตรระดับมหาบัณฑิต สาขาสถาปัตยกรรมภายใน คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้า เจ้าคุณทหารลาดกระบัง

E-mail: nootism@gmail.com

** อาจารย์ประจำ สาขาวิชาสถาปัตยกรรมภายใน คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

included buildings by the Chanthaburi River, senior shop owners and tourists. There are four main suggestions resulting from the study as follows; first, natural patterns such as gingerbread or delicate, flower vine pattern, sunbeams pattern and geometric patterns, such as rectangular square, crossover square and arch should be incorporated into interior designs. Secondly, original colors and tones of materials should be retained. Thirdly, natural materials and texture should be preserved as much as possible. Finally, the style of the shops should reflect the Colonial or Sino-Portuguese style of old local community shops. The research results can be employed in guidelines for interior design to help promote the identity of the Chanthaboon Waterfront Community.

คำสำคัญ: ชุมชนริมน้ำจันทบูร สถาปัตยกรรม อัตลักษณ์ การรับรู้ การออกแบบภายใน

Keywords: Chanthaboon Waterfront Community, Architecture, Place Identity, Perception, Interior Design

บทนำ

วัตถุประสงค์ของบทความนี้เขียนเพื่อร่วมเป็นส่วนหนึ่งในการอนุรักษ์ชุมชนที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ในวันนี้ได้เลือกชุมชนริมน้ำจันทบูร เป็นกรณีศึกษา เนื่องจากปัจจุบันชุมชนริมน้ำจันทบูร ได้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยว ทำให้มีนักท่องเที่ยวที่มองเห็นถึงศักยภาพพื้นที่ที่ตอบสนองในเชิงธุรกิจ แต่ปัจจุบันร้านค้าที่เปิดใหม่ภายในชุมชนริมน้ำจันทบูร ยังไม่สอดคล้องกับรูปแบบสถาปัตยกรรมของชุมชน เนื่องจากผู้ประกอบการยังไม่ได้คำนึงถึงคุณค่าทางสถาปัตยกรรม และขาดความเข้าใจต่อความเป็นอัตลักษณ์ของชุมชน ซึ่งควรจะเป็นเรื่องดีถ้าการทำธุรกิจนั้นร่วมส่งเสริมอนุรักษ์ความเป็นชุมชน ด้วยความตระหนักถึงคุณค่าในมรดกวัฒนธรรมของท้องถิ่น จึงเป็นที่มาของการศึกษาอัตลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมเพื่อเป็นแนวทางการออกแบบสภาพแวดล้อมภายในร้านค้า ที่จะช่วยส่งเสริมอัตลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมของชุมชนริมน้ำจันทบูร จังหวัดจันทบุรี โดยรูปแบบสถาปัตยกรรมของชุมชนริมน้ำจันทบูร นั้นได้รับอิทธิพลจากเมืองป็นัง ประเทศมาเลเซีย และประเทศสิงคโปร์ เป็นลักษณะของสถาปัตยกรรมซิโนโปรตุกีส ซึ่งหลวงราชไมตรี ที่มีช่วงอายุระหว่าง พ.ศ. 2419-2499 (พลอยบุศรา, 2556: 45) นำเข้ามาเมื่อครั้งไปศึกษา และทำการค้า ส่วนสถาปัตยกรรมจีนและญวนที่มีการประยุกต์ใช้กับบ้านเรือนในยุคนั้น ได้รับอิทธิพลมาจากพ่อค้าที่ชาวจีนและญวน อพยพมาตั้งรกรากอยู่ที่แม่น้ำจันทเป็นเวลานาน ในพื้นที่ของชุมชนริมน้ำจันทบูร นอกจากนี้ยังมีสถาปัตยกรรมโคโลเนียลที่ได้รับอิทธิพลมาจากฝรั่งเศสในช่วงที่เข้ายึดครองเมืองจันทบุรีในช่วง พ.ศ. 2436-2447 หรือในช่วงรัชกาลที่ 5

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

ศึกษาอัตลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมของชุมชนริมน้ำจันทบูร และศึกษาพฤติกรรมการรับรู้ของนักท่องเที่ยว ภายใต้แนวคิดทฤษฎีอัตลักษณ์สถานที่ (Place Identity) เพื่อนำไปสู่ข้อเสนอแนะ แนวทางการออกแบบสภาพแวดล้อมภายในร้านค้าที่ส่งเสริมอัตลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมของชุมชนริมน้ำจันทบูร

คำจำกัดความ

อัตลักษณ์ชุมชน (Place Identity) หมายถึง รากเหง้าหรือวัฒนธรรมทางสังคมที่ถูกหลอมให้เกิดขึ้นมา และใช้ในการยึดเป็นภูมิปัญญา ขนบธรรมเนียมประเพณี ในการปฏิบัติในสังคมนั้นๆ ซึ่งมีความโดดเด่นหรือความแตกต่างกับขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมสังคมนั้นๆ ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะถิ่นเป็นเอกลักษณ์เฉพาะกลุ่มชุมชน (ชลธิชา, 2555: 41)

อัตลักษณ์ทางสถาปัตยกรรม (Architectural Identity) หมายถึง รูปแบบสถาปัตยกรรมที่โดดเด่น ที่แสดงให้เห็นถึงลักษณะเฉพาะของชุมชนริมน้ำจันทบูร เป็นสถาปัตยกรรมที่ชาวชุมชน และนักท่องเที่ยวเห็นว่ามีคุณค่า มีความภาคภูมิใจ เต็มใจที่จะอนุรักษ์อัตลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมนั้น และสถาปัตยกรรมเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของชุมชนริมน้ำจันทบูร

อาคารสมบัติริมน้ำ (Sombat Rim Naam Building) หมายถึง อาคารที่มีรูปแบบสถาปัตยกรรมที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนริมน้ำจันทบูร ที่ถูกจัดให้เป็น สมบัติริมน้ำ¹ ผ่านเว็บไซต์หลักของชุมชนริมน้ำจันทบูร ได้แก่ 1) บ้านขุนบูรพาภิผล 2) บ้านหม้อชาญ 3) บ้านหลวงประกอบนิติสาร 4) โรงเจเทียงเซ่งตั้ง 5) ร้านไอศกรีมตราจรวด 6) ร้านปลาริมน้ำ 7) บ้านจันทบุรีเบเกอรี่ 8) บ้านขุนอนุสรสมบัติ 9) บ้านหลวงราชไมตรี 10) ร้านขายยาแก้งวงอัน 11) บ้านโกคบาล

พฤติกรรมการรับรู้ภายใต้แนวคิดทฤษฎีอัตลักษณ์สถานที่ (Place Identity)

อัตลักษณ์ (Identity) หมายถึง คุณลักษณะเฉพาะตัว ซึ่งเป็นตัวบ่งชี้ของลักษณะบุคคล สังคม ชุมชน หรือประเทศนั้นๆ ซึ่งมีคุณลักษณะที่ไม่ทั่วไปหรือสากล กับสังคมนั้นๆ (อภิญา, 2546: 16)

สถานที่ (Place) Cox (1980) กล่าวว่า ความรู้สึกต่อเนื่อง เกี่ยวพันกับสถานที่ เป็นเรื่องที่จำเป็นต่อมนุษย์กับการเข้าไปใช้สอยในอาคาร หรือสถาปัตยกรรมนั้นๆ และจำเป็นต่อการเชื่อมโยงแนวความคิดเข้ากับงานสถาปัตยกรรม ซึ่งขึ้นอยู่กับสิ่งจูงใจ ประสบการณ์ และความสามารถของแต่ละคน (Relph, 1980: 63)

แนวคิดทฤษฎีอัตลักษณ์สถานที่ (Place Identity) เป็นกรอบทฤษฎีเพื่อทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างสถานที่และสิ่งที่เป็นอัตลักษณ์เพื่อหาคุณลักษณะที่แท้จริงของสถานที่ในลักษณะความสัมพันธ์ 3 ประการ (Pritchard, 1998. อ้างใน ศิริลักษณ์, 2556: 4) ได้แก่

1. ลักษณะทางกายภาพ หมายถึงองค์ประกอบทางโครงสร้างกายภาพ ที่มีรูปแบบปรากฏเด่นชัดภายในชุมชน อาจจะเป็นสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ ที่มีอัตลักษณ์เฉพาะของสถานที่ เสมือนเป็นรากเหง้า หรือ DNA ที่ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ เช่น สภาพภูมิทัศน์ แหล่งประวัติศาสตร์ ลักษณะทางสถาปัตยกรรมของอาคารและสิ่งปลูกสร้าง
2. ระบบกิจกรรมบนพื้นที่ หมายถึง เป็นความสัมพันธ์ระหว่างคนกับพื้นที่ ซึ่งขึ้นอยู่กับโครงสร้างทางกายภาพในการรองรับกิจกรรมนั้นๆ ที่เริ่มจากกิจกรรมไปสู่ประเภทกิจกรรมหมายถึงการปฏิบัติที่ชุมชนให้ความสำคัญและกระทำทั้งในรายวัน และฤดูกาลซึ่งบ่งบอกได้ถึงกิจกรรมที่ชัดเจนของผู้คนในชุมชนนั้นๆ
3. สัญลักษณ์ของสถานที่ หมายถึง ความสัมพันธ์ระหว่างสถานที่ และความสามารถในการรับรู้ความแท้จริงเพื่อใช้ อธิบายลักษณะของสถานที่ได้ถูกต้อง เมื่อมีการอ้างอิงถึงสถานที่นั้นๆ

¹ สมบัติริมน้ำ หมายถึง อาคารที่มีประวัติความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ และมีรูปแบบทางสถาปัตยกรรมที่เป็นเอกลักษณ์ ทั้งยังเป็นกลุ่มอาคารที่เป็นเสมือน ตัวแทนทางสถาปัตยกรรมของชุมชนริมน้ำจันทบูร (ประภาพรรณ ฉัตรมาลัย, 2559)

ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการรับรู้ (Perception)

ลักษณะของผู้รับรู้ (จุฑามาศ, 2542. อ้างใน ญัฐชุลิตา, 2553: 13) สามารถแบ่งได้ 2 ด้าน ดังนี้

1. ด้านกายภาพ หมายถึง อวัยวะสัมผัส เช่น ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น และทางผิวหนัง การรับรู้จะสมบูรณ์เพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับความสมบูรณ์ของอวัยวะสัมผัส การรับรู้บางอย่างจะทำได้ดีเกิดจากอวัยวะสัมผัส 2 ชนิดทำงานร่วมกัน เช่น ลิ้นและจมูกช่วยในการรับรู้รส การรับรู้จะมีคุณภาพดีขึ้นถ้าเราได้รับสัมผัสหลายทาง เช่น เห็นภาพและได้ยินเสียงในเวลาเดียวกันทำให้แปลความหมายของสิ่งเร้าได้ถูกต้องและสมบูรณ์ขึ้น

2. ด้านจิตวิทยา ปัจจัยด้านนี้มีอิทธิพลต่อการรับรู้หลายประการ เช่น ความจำ อารมณ์ ความพร้อมสติปัญญา การสังเกต พิจารณา ความสนใจความตั้งใจ ทักษะ ค่านิยม วัตถุประสงค์การเรียนรู้เดิม และประสบการณ์เดิม²

ผลจากการทบทวนวรรณกรรมและเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทำให้ทราบถึง รูปแบบสถาปัตยกรรมที่มีความโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ที่พบมากที่สุดในพื้นที่ศึกษา คือ รูปแบบชิโนโปรตุกีส และรูปแบบโคโลเนียล โดยจะได้นำแนวทางด้านรูปแบบไปประยุกต์ใช้ร่วมกับรูปแบบบ้านเรือนของชุมชนในอดีต เพื่อนำไปสู่การออกแบบภายใน ร้านค้าที่มีความกลมกลืนและสอดคล้องกับตัวอาคารภายนอก ที่เป็นอัตลักษณ์ของพื้นที่ เพื่อให้ได้ข้อมูลการเก็บข้อมูลภาคสนามเป็นไปตาม วัตถุประสงค์ ผู้วิจัยได้กำหนดลักษณะทางกายภาพที่โดดเด่นในการศึกษาค้างนี้ ได้แก่ 1) ลวดลาย 2) โทนสี 3) วัสดุ 4) รูปแบบ ซึ่งจะนำไปสู่ขั้นตอนการวิเคราะห์อัตลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมต่อไป

วิธีการดำเนินการศึกษา

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาข้อมูลเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อทราบถึงข้อมูลเบื้องต้น เกี่ยวกับรูปแบบสถาปัตยกรรมของชุมชนริมน้ำจันทบุรี พฤติกรรมการรับรู้และแนวคิดทฤษฎีอัตลักษณ์สถานที่ (Place Identity)

ขั้นตอนที่ 2 ทำการสำรวจอาคารสมบัติริมน้ำ 11 หลัง ดังกล่าวข้างต้น จากนั้นนำข้อมูลที่ได้วิเคราะห์เพื่อกำหนดลักษณะทางกายภาพที่โดดเด่นของรูปแบบสถาปัตยกรรมแล้วนำไปใช้เป็นประเด็นในการตั้งคำถาม ในการสัมภาษณ์

ขั้นตอนที่ 3 ทำการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) จากประธานชมรมพัฒนาชุมชนริมน้ำจันทบุรี คือ คุณประภาพรพรณ ฉัตรมาลัย และผู้ประกอบการอาวุโสในชุมชนจำนวน 10 ท่าน เกี่ยวกับอัตลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมของชุมชนริมน้ำจันทบุรี

ขั้นตอนที่ 4 ทำการเก็บข้อมูลจากการแจกแบบสอบถามกับกลุ่มนักท่องเที่ยว ในชุมชนริมน้ำจันทบุรี เพื่อทราบถึงพฤติกรรมการรับรู้ภายใต้กรอบแนวคิดอัตลักษณ์ทางสถานที่ (Place Identity) จำนวน 10 ชุด

ขั้นตอนที่ 5 ทำการวิเคราะห์สังเคราะห์ข้อมูลทั้งหมด แล้วจึงอภิปรายสรุปผลการวิจัยแนวทางการออกแบบสภาพแวดล้อมภายในร้านค้าที่ส่งเสริมอัตลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมของชุมชนริมน้ำจันทบุรี

² ประสพการณ์เดิม รูเมลฮาร์ทและออร์ทอนี (Rumelhart and Ortony, 1977) ได้นิยามความหมาย โครงสร้างความรู้ว่าเป็นโครงสร้างข้อมูลภายในสมองของมนุษย์ซึ่งรวบรวมความรู้เกี่ยวกับวัตถุ ลำดับเหตุการณ์รายการกิจกรรมต่างๆ เอาไว้ หน้าที่ของโครงสร้างความรู้ คือ การนำไปสู่การรับรู้ข้อมูล (Perceptions) การรับรู้ข้อมูลนั้นจะไม่สามารถเกิดขึ้นได้หากขาดโครงสร้างความรู้ (Schema) ทั้งนี้ก็เพราะการรับรู้ข้อมูลนั้นเป็นการสร้างความหมายโดยการถ่ายโอนความรู้ใหม่เข้ากับความรู้เดิมในกรอบความรู้เดิมที่มีอยู่และจากการกระตุ้นโดยเหตุการณ์หนึ่งๆ ที่ช่วยให้เกิดการเชื่อมโยงความรู้นั้นๆ เข้าด้วยกัน การรับรู้เป็นสิ่งที่สำคัญที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ เนื่องจากไม่มีการเรียนรู้ใดเกิดขึ้นได้โดยปราศจากการรับรู้ นอกจากโครงสร้างความรู้จะช่วยให้การรับรู้และการเรียนรู้แล้วนั้น โครงสร้างความรู้ยังช่วยในการระลึก (Recall) ถึงสิ่งต่างๆ ที่เราเคยเรียนรู้มา (Anderson, 1984) (ที่มา: www.sulong024.blogspot.com)

กลุ่มตัวอย่างและเครื่องมือในการศึกษา

กลุ่มตัวอย่างในการศึกษา ได้แก่ 1) กลุ่มอาคารสมบัติริมน้ำจำนวน 11 หลัง 2) กลุ่มผู้ประกอบการอาวุโส 10 ท่าน ทำการเลือกเก็บข้อมูลจากผู้ประกอบการอาวุโส ช่วงอายุ 50-70 ปี ซึ่งเป็นผู้ที่มีศักยภาพในการแสดงความคิดเห็น เนื่องจากเป็นผู้ที่รู้จักชุมชนเป็นอย่างดีเพราะเติบโตในชุมชนริมน้ำจันทบูร 3) กลุ่มนักท่องเที่ยวผู้ใหญ่ตอนต้น ช่วงอายุ 20-35 ปี และสะดวกในการให้ข้อมูล ในวันเสาร์-อาทิตย์ ระหว่างเวลา 09.30 น. ถึง 17.30 น. เพราะเป็นช่วงเวลาของการเปิด-ปิด บ้านเรียนรู้ของชุมชนริมน้ำจันทบูรและร้านค้าส่วนใหญ่ ซึ่งทำให้เห็นพฤติกรรมของนักท่องเที่ยว เพื่อให้ได้ข้อมูลตามความต้องการโดยไม่มีหลักเกณฑ์ จึงใช้วิธี การสุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ (Accidental Sampling) เมื่อพบข้อมูลเกี่ยวกับอัตลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมที่เกิดการซ้ำกัน จึงหยุดทำการเก็บข้อมูล

เครื่องมือในการศึกษา มีรายละเอียดดังนี้ 1) แบบสำรวจ ทำการสำรวจอาคารสมบัติริมน้ำและอาคารร้านค้าในชุมชนริมน้ำจันทบูร ที่มีความเก่าแก่มากกว่า 100 ปี เนื่องจากเป็นอาคารที่มีรูปแบบทางสถาปัตยกรรมที่มีคุณค่าและมีเอกลักษณ์ 2) แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง สัมภาษณ์ผู้ประกอบการอาวุโสจากประเด็นคำถาม 3) แบบสอบถาม กับนักท่องเที่ยว โดยแบ่งการสอบถามเป็น 3 ส่วนดังนี้ ส่วนที่ 1 เกี่ยวกับอัตลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมของชุมชนริมน้ำจันทบูร ส่วนที่ 2 เกี่ยวกับการรับรู้ภายใต้กรอบแนวทฤษฎีอัตลักษณ์สถานที่ ส่วนที่ 3 ข้อมูลทั่วไป

เพื่อให้กลุ่มตัวอย่างเข้าใจคำว่า “อัตลักษณ์” และแปลความหมายไปในทางเดียวกัน ผู้วิจัยจึงได้ระบุความหมายเป็นภาษาต่างๆ โดยให้ความหมายว่า อัตลักษณ์ หมายถึง การมีจุดเด่น มีจุดสำคัญ มีลักษณะเฉพาะ

การทบทวนวรรณกรรมและเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

อัตลักษณ์ชุมชนริมน้ำจันทบูร

ด้านสถาปัตยกรรม ชุมชนริมน้ำจันทบูรมีรูปแบบสถาปัตยกรรมที่โดดเด่น ได้แก่ บ้านแบบจีน เช่น บ้านหลวง ประกอบนิติสาร บ้านตึกทรงยุโรป เช่น บ้านขุนบูรพาภิผล อาคารแบบตึกฝรั่ง เช่น บ้านหลวงราชไมตรี บ้านไม้ทรงหลังคาปั้นหยา เรือนแถวไม้ชั้นเดียวและสองชั้น เป็นต้น ทั้งนี้ยังมีอาสนวิหารพระนางมารีอาปฏิสนธินิรมลตั้งอยู่ตรงข้ามกับตลาดล่าง เป็น

วัดคาทอลิก ที่มีรูปแบบสถาปัตยกรรมแบบโกธิค (Gothic Architecture) ภายในประดับด้วยกระจกสีเป็นรูปนักบุญสวยงาม และรูปปั้นแม่พระประดับพลอย รวมทั้งมีศิลปะปูนปั้นอีกหลายอย่าง (ชุมชนริมน้ำจันทบูร, 2556: 25)

ภาพที่ 1 แสดงบรรยากาศภายในชุมชนริมน้ำจันทบูร

ที่มา: www.baanluangrajamaitri.com

ด้านศิลปกรรม สามารถพบเห็นศิลปะประกอบสถาปัตยกรรมสิ่งก่อสร้างได้เกือบตลอดถนน มีทั้งลวดลาย
 การแกะสลัก แบบฝรั่งเศส แบบจีน แบบไทย และแบบผสมผสาน ซึ่งแต่ละบ้านจะออกแบบลวดลายแตกต่างกัน เช่น
 ระบายชายคาไม้ฉลุ แบบขนมปังขิง ช่องลมไม้ฉลุลายเถาดอกไม้ ราวระเบียงเหล็กหล่อลวดลายสวยงาม ชายคาสังกะสี
 ฉลุลวดลายแบบไทยใหญ่ ลูกกรงหน้าต่างไม้ฉลุลายจีน เป็นต้น (ชุมชนริมน้ำจันทบูร, 2556: 25)

ด้านวัฒนธรรมประเพณี ในอดีตมีการผสมผสาน 3 วัฒนธรรม คือ วัฒนธรรมไทย จีน และญวน เห็นได้ชัด
 ในเรื่องการแต่งกาย ภาษาพูด การแต่งงานข้ามเชื้อชาติ การแสดงจ๊วเป็นภาษาไทย สำหรับปัจจุบันไม่พบการแต่งกาย
 ตามเชื้อชาติในวิถีชีวิตประจำวัน ประเพณีที่ปฏิบัติกันของชาวชุมชนริมน้ำจันทบูรในอดีต ได้แก่ การหล่อเทียนพรรษา
 ที่วัดโบสถ์ การแข่งเรือที่ วัดจันทนาราม การถือศีลกินเจและการประกอบพิธีบูชาดาวเสริมดวง ที่วัดเขตรักษาพันธุ์
 การแห่เจ้า และการทิ้งกระจาดของ 4 ศาลเจ้า การบูชาบรรพบุรุษ (เซ่งเม้ง) และประเพณีตักบาตรข้าวตอก ซึ่งเป็น
 แนวคิดของ พระวิภาชนวิทยาสีหิธี ธรรมการมณฑลสมัยรัชกาลที่ 6 (พ.ศ. 2453-2468) และคุณยายเป้า สำราญญูป
 กิจ มารดาของหลวงประกอบนิตินสาร (หลวงประกอบนิตินสาร มีช่วงอายุระหว่าง พ.ศ. 2444-2513) รับมรดกดำเนินการ
 เพื่อแก้ปัญหาเรื่องภัตตาหารสำหรับพระภิกษุสามเณรจากวัดต่างๆ ทั่วเมืองจันทน์ ที่มาสอบนักธรรมประจำปี (ชุมชน
 ริมน้ำจันทบูร, 2556: 22)

อัตลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมชุมชนริมน้ำจันทบูร

กลุ่มอาคารบ้านเรือนของชุมชนริมน้ำจันทบูรที่ยังหลงเหลือในปัจจุบัน มีโครงสร้างทางสถาปัตยกรรมที่ได้
 รับอิทธิพลจากตะวันตกและจีน แต่ยังคงเอกลักษณ์ความเป็นไทยในการใช้วัสดุและลักษณะการใช้งานของตัวอาคาร
 จัดกลุ่มได้ ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงประเภทกลุ่มอาคารของชุมชนริมน้ำจันทบูร

กลุ่มอาคารไม้	กลุ่มอาคารปูน	กลุ่มอาคารครึ่งปูนครึ่งไม้
อาคารส่วนใหญ่เป็นอาคารเรือนแถว ไม้ 2 ชั้น และไม้ที่ใช้ส่วนใหญ่เป็น ไม้มะค่า ไม้ตะเคียน ไม้เต็ง ไม้ยาง โดยหน้ากว้างของห้อง อยู่ที่ประมาณ 4 เมตร ลึกตั้งแต่ 6-15 เมตร แล้วแต่ ความยาวของที่ดิน บริเวณช่องลมฉลุ ลวดลายขนมปังขิง ลายเถาดอกไม้ และบางบ้าน ฉลุตัวอักษรจีน ซึ่งมี ความหมายถึงความมั่งคั่ง ความเจริญ รุ่งเรือง ซึ่งลวดลายไม้ฉลุแต่ละบ้าน แตกต่างกัน	เป็นอาคารปูน 2 ชั้น บางอาคารมีการเว้นช่อง ทางเดินบริเวณด้านหน้าอาคารที่เรียกว่า “อาเขต” ซึ่งใกล้เคียงกับสถาปัตยกรรมย่านเมือง เก่าใน จังหวัดภูเก็ต อาจกล่าวได้ว่าอิทธิพลทาง สถาปัตยกรรมของกลุ่มอาคารปูน ได้มาโดย ปัจจัยหลัก คือ การยึดดินแดนจันทบูรโดยชาว ฝรั่งเศสช่วง พ.ศ. 2436-2457 และอีกปัจจัยหนึ่ง คือการติดต่อค้าขายทางพารากับประเทศสิงคโปร์ ในอดีต โดยหลวงราชไมตรี “บิดาแห่งทางพารา ภาคตะวันออก” เป็นผู้นำสถาปัตยกรรมแบบซิโน โปรตุเกส มาใช้	ส่วนใหญ่เป็นอาคารเดี่ยวมีขนาด ประมาณ 3-4 ห้อง โดยมีโครงสร้าง แบบตะวันตก ซึ่งชั้นบนเป็นไม้และมี ช่องลมที่ ฉลุลวดลายขนมปังขิง และ ลวดลายเถาดอกไม้ ที่อ่อนช้อย อาคาร กลุ่มนี้บ่งชี้ให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลง และรับวัฒนธรรมตะวันตกมาประยุกต์ ใช้กับอาคารบ้านเรือนในอดีต ซึ่งเป็น ความลงตัวในการใช้วัสดุที่ยังคง เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม

ที่มา: www.chanthaboonwaterfront.com

สถาปัตยกรรมที่โดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ในชุมชนริมน้ำจันทบูร

สถาปัตยกรรมชิโนโปรตุเกส (Sino-Portuguese Style) ได้รับอิทธิพลจากจากตะวันตก จากชาวจีนที่ปีนัง จากโปรตุเกส มีลักษณะเด่น คือ การทำเป็นห้องแถว โดยใช้ชั้นล่างเป็นที่ค้าขาย ชั้นบนเป็นที่อยู่อาศัย ภายในเปิดช่องให้แสงเข้ามาภายในอาคาร มีการใช้วัสดุ และการตกแต่งแบบจีน เช่น การมุงกระเบื้องหลังคาดินเผาเป็นลอน การตกแต่งด้วยภาพมงคลของจีน เป็นต้น (อาเตียร์, 2557: 6)

สถาปัตยกรรมโคโลเนียล (Colonial Style) เป็นศิลปะสถาปัตยกรรมที่มีอิทธิพลจากต่างชาติ เกิดขึ้นในช่วงล่าอาณานิคม มีลักษณะเด่นในการออกแบบรูปทรงอาคาร ดังนี้ รูปทรงอาคารเป็นลักษณะสี่เหลี่ยมสมมาตร มีการเน้นประตูทางเข้ากึ่งกลาง มีการใช้ชุดเสาสูงเป็นแนวชายคากว้าง เน้นพื้นที่ทางเข้า-ออก มีการออกแบบแนวเส้นประตู หน้าต่างของบ้านให้เป็นระเบียบในแนวเดียวกัน ผนังส่วนใหญ่เป็นผนังซ้อนเกล็ดสลับไปกับโครงสร้างปูน ตกแต่งด้วยบัวปูนปั้นรอบชายคาหรือกรอบหน้าต่าง และมีระเบียง สถาปัตยกรรมแบบอาณานิคมหรืออาคารแบบโคโลเนียล ถ้าเป็นอาคารสองชั้นกึ่งร้านค้ากึ่งที่อยู่อาศัย (Shop-house or Semi-residential) จะมีด้านหน้าอาคารที่ชั้นล่างมีช่องโค้ง (Arch) ต่อเนื่องกันเป็นระยะๆ (อุทัยวรรณ, 2556: 19-20)

นอกจากนี้ยังพบศิลปวัฒนธรรมอื่นๆ อาทิเช่น ไทย จีน ฝรั่งเศส และศิลปวัฒนธรรมของชาวจีนที่ได้รับอิทธิพลมาจากจีน เนื่องจากเวียดนามถูกปกครองโดยประเทศจีนมาหลายครั้ง ตัวอาคารมักเป็นรูปสี่เหลี่ยม ประดับด้วยไม้แกะสลัก มีลวดลายแบบจีน คือ มีลายไม้ แกะสลัก ลายฉลุ ฝีมือสูงมีความประณีต แบบไทยเป็นบ้านไม้ ไม้ใช้ไม้แผ่นใหญ่ มีการแต่งผิวหยาบ แบบฝรั่งเศสหรือยุโรป มีการเจาะช่องหน้าต่างด้านบน ที่หน้าต่าง/ประตู ปาดมุมโค้ง (ชุมชนริมน้ำจันทบูร, 2556: 46)

ผลการศึกษา

อาคารสมบัติริมน้ำ เป็นอาคารที่มีอายุเก่าแก่มากกว่า 100 ปี มีประวัติความเป็นมาเกี่ยวเนื่องกับชุมชนและยังคง สภาพให้เห็นถึงความสวยงาม ทั้งยังมีคุณค่าต่อการอนุรักษ์ ผลการศึกษาทางสถาปัตยกรรมมีรายละเอียดดังตารางที่ 2 และแผนผังแสดงตำแหน่งที่ตั้งอาคารสมบัติริมน้ำในชุมชนริมน้ำจันทบูร ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 2 แสดงตำแหน่งอาคารสมบัติริมน้ำบนแผนที่ชุมชนริมน้ำจันทบูร

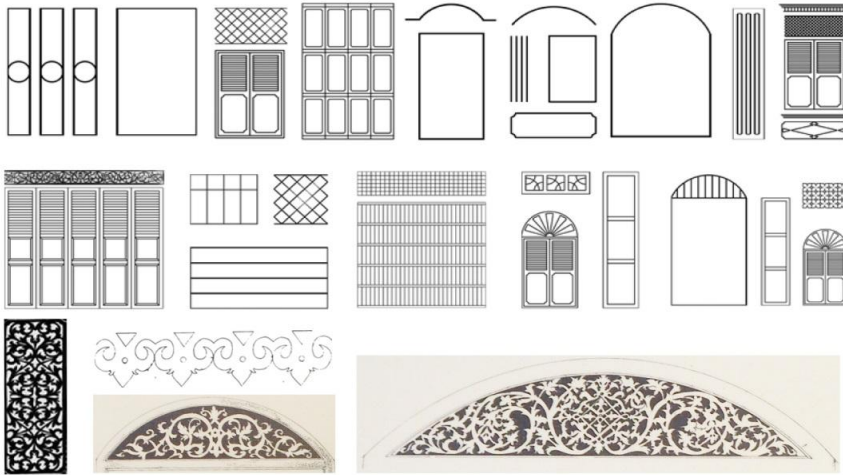

ดัดแปลงจากแผนที่ชุมชนของ รัตนิม, 2552: 281

ตารางที่ 2 แสดงรายละเอียดอาคารสมบัติริมน้ำ

ชื่ออาคาร	กลุ่มอาคาร	รายละเอียด
1. บ้านขุนบูรพาภิผล	อาคารปูน	บ้านตึกทรงโคโลเนียล ช่องลมฉลุตลอดชายตอกไม้ พื้นปูกระเบื้องดินเผา
2. บ้านหมอชาญ	อาคารครึ่ง ปูนครึ่งไม้	ด้านหน้าเป็นแบบโคโลเนียล ภายในยังคงเก็บรักษา สิ่งของเครื่องใช้โบราณหลายอย่าง เช่น ลวดลายราวบันได เตี้ย ตู้ และ นาฬิกาโบราณ
3. บ้านหลวงประกอบ นิติสาร	อาคาร ปูน	สถาปัตยกรรมแบบจีนผสมไทย แบ่งเป็น 2 ตอน ตอนหน้าเป็นสถาปัตยกรรมแบบจีน ตอนหลังเป็นเรือนไทยติดแม่น้ำ ศิลปกรรมแบบผสมผสานทั้งจีน ไทยใหญ่ ฝรั่งเศส และไทย ภายในมีงานศิลปะประกอบสถาปัตยกรรมที่งดงาม เช่น ลูกกรงเหล็กหล่อ ชายคาสังกะสี และช่องลมไม้สลักลาย
4. โรงเจ เที่ยงเซ็งตั้ง	อาคารไม้	เป็นอาคาร 2 หลัง ต่อเนื่องกันด้วยโถงกลาง ด้านหน้าเป็นอาคารไม้ตกแต่งลายฉลุเถา ดอกไม้ ด้านหลังเป็นอาคารปูนภายในมีพระพุทธรูปโบราณและแท่นบูชาของชาวจีน
5. บ้าน จันทบุรีเบเกอร์รี่	อาคารปูน	เป็นบ้านแบบชาวญวนชั้นเดียว ผนังก่อปูน มีจุดเด่น คือ เหนือซุ้มประตูเป็นไม้ฉลุลาย เถาดอกไม้
6. บ้าน ไอศกรีมจรวด	อาคารปูน	อาคารปูนผสมไม้สองชั้น ด้านหน้าเป็นตึกแบบโคโลเนียล สิ่งที่มีคุณค่าของบ้านนี้ ได้แก่ ไม้ฉลุตลอดชายขนมปังซิง อุปกรณ์ทำไอศกรีม และกระดิกกลมบรรจุไอศกรีมแห่งโบราณ
7. ร้านปลาริมน้ำ	อาคารครึ่ง ปูนครึ่งไม้	จุดเด่นของบ้านหลังนี้ คือบานประตูไม้สัก ฉลุตลอดชายขนมปังซิง ชั้นล่างเป็นปูนชั้นบนเป็น ไม้ มีช่องลมเหนือประตูตลอดลายเรขาคณิตแบบตารางสี่เหลี่ยม
8. บ้าน ขุนอนุสรสมบัติ	อาคารครึ่ง ปูนครึ่งไม้	เป็นบ้านครึ่งปูนครึ่งไม้สถาปัตยกรรมชิโนโปรตุกีสและแบบโคโลเนียล ตกแต่งด้วย ปูนปั้น มีระเบียงทางเดิน เสาไม้ลวดลายเป็นเส้นเขาร่องแนวนอน
9. บ้านหลวงราชไมตรี (อาคารริมน้ำ)	อาคารครึ่ง ปูนครึ่งไม้	อาคารภายใน ประตูหน้าต่าง เป็นไม้สักทอง มีโครงสร้างเป็นปูนผสมไม้ ราวกันตกเป็น เหล็กฉลุลายเถาดอกไม้ สถาปัตยกรรมแบบโคโลเนียล พื้นไม้กระดานแผ่นใหญ่
10. ร้านขายยา จังกวางอัน	อาคารไม้	สิ่งที่มีคุณค่าเป็นความภาคภูมิใจ คือเครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆ ในการทำยาสมุนไพรและ การค้าขายยาจีน เช่น ตู้ยาโบราณ เครื่องชั่งยา มีดหันยา ครกตำยาทองเหลือง
11. บ้านโกคบาล	อาคารไม้	เป็นบ้านไม้ตะเคียนสถาปัตยกรรมแบบจีนประยุกต์ ภายในมีเครื่องเรือนแบบจีน

ผลจากการสำรวจ ลักษณะทางกายภาพของอาคารสมบัติริมน้ำทั้ง 11 หลัง พบอาคารที่ไม่มีคนพักอาศัย
 และเจ้าของอาคารไม่สะดวกในการเก็บข้อมูลภายในอาคาร ได้แก่ 1) บ้านขุนบูรพาภิผล 2) บ้านหมอชาญ 3) บ้านหลวง
 ประกอบนิติสาร 4) โรงเจเที่ยงเซ็งตั้ง 5) ร้านจันทบุรีเบเกอร์รี่ 6) ร้านไอศกรีมจรวด 7) ร้านปลาริมน้ำ อาคารที่
 สามารถสำรวจได้ทั้งภายนอกและภายใน ได้แก่ 8) บ้านขุนอนุสรณ์สมบัติ 9) บ้านหลวงราชไมตรี 10) ร้านขายยา
 จังกวางอัน 11) บ้านโกคบาล นอกจากนี้ผู้วิจัยจึงได้ทำการสำรวจอาคารในพื้นที่เพิ่มเติม เพื่อให้ได้ข้อมูลตามวัตถุประสงค์
 ยิ่งขึ้น โดยคำนึงถึงความสะดวกในการให้ข้อมูลจากเจ้าของอาคารเป็นหลัก ได้แก่ 12) ร้านเมี่ยงฮะ 13) ร้านไมตรีพานิช
 14) ร้านช่างเกี้ยว 15) ร้านคุณป้าสมจิตร 16) ร้านจิ้งอิ้วเซ็ง และ 17) ร้านฉั่วเซ็งฮวด ได้ผลลักษณะทางกายภาพ
 ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 แสดงผลวิเคราะห์ลักษณะทางกายภาพ

ลักษณะทางกายภาพ	ผลการวิเคราะห์
1. ลวดลาย	พบเส้นตั้ง เส้นนอน เส้นโค้ง ที่ผสมผสานกันเป็นลวดลายต่างๆ การดัดลวดลายจากภาพถ่าย พบ ลวดลายที่เกิดจาก เส้นตรง เส้นนอน เส้นโค้ง เส้นอิสระ ประกอบกัน เป็นตารางแบบแนวตั้ง ตารางแบบแนวนอน แบบตารางไขว้ เป็นลวดลายต่างๆ ได้แก่ ลวดลายขนมปังขิง ลวดลายเถาดอกไม้ ตารางสี่เหลี่ยม ตารางซ้อนกันแนวตั้ง ซุ้มโค้ง ลวดลายของลำแสงพระอาทิตย์ ซึ่งพบในองค์ประกอบของสถาปัตยกรรม คือ ช่องลม ประตู หน้าต่าง เสาตรงซุ้มทางเดิน
2. โทนสี	พบสีธรรมชาติของวัสดุ ได้แก่ สีไม้จริง สีผนังปูนฉาบคล้ายของเปลือกไข่ สีของปูนซีเมนต์ขัดมัน เมื่อทำการดัดสีออกมาจากตัวอาคาร ได้ กลุ่มสีดังนี้ สีน้ำตาล สีส้ม สีครีม สีขาว สีเทา เป็นกลุ่มสีที่มีความเก่าแก่ไปตามกาลเวลา มีความชัดเจนอย่างเห็นได้ชัด
3. วัสดุ	พบวัสดุที่มีความสัมพันธ์กับสี ได้แก่ ไม้ ผนังปูนหมัก ผนังปูนหมักผสมไม้ ผนังอิฐมอญ ปูนซีเมนต์ขัดมัน สังกะสีฉลุลาย เป็นวัสดุที่แสดงถึงเนื้อแท้ของวัสดุ

ตารางที่ 3 แสดงผลวิเคราะห์ลักษณะทางกายภาพ (ต่อ)

ลักษณะทางกายภาพ	ผลการวิเคราะห์
4. รูปแบบ	พบรูปแบบอาคารที่มีความหลากหลาย ได้แก่ รูปแบบชิโนโปรตุกีส รูปแบบโคโลเนียล รูปแบบไทย, จีน, และ ญวน ที่มีการประยุกต์เข้ากับรูปแบบอาคารบ้านเรือนในอดีตของชุมชน

ที่มาภาพ: จากการลงพื้นที่ศึกษาของผู้วิจัย

ผลการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) ในการสัมภาษณ์ ประธานชุมชนพัฒนาชุมชน
ริมน้ำจันทบูร เพื่อเก็บข้อมูลเกี่ยวกับอัตลักษณ์ชุมชน และอัตลักษณ์ทางสถาปัตยกรรม พบว่าชุมชนเริ่มมีการพัฒนา
จากการศึกษาและสำรวจพื้นที่จากการเข้ามาทำ วิทยานิพนธ์ของ รัตนิน (2554) และ แพรพพร (2554) จากนั้นมีการ
เก็บข้อมูลทางสถาปัตยกรรมของโครงการ VERNADOC (อ้างอิงใน รัตนิน, 2554: 176) โดยทำให้ชุมชนเกิดความ
ตระหนักในคุณค่าของบ้านตัวเอง ทำให้เห็นว่าชุมชนเปรียบเสมือนพิพิธภัณฑ์ที่มีชีวิต บรรยากาศภายในชุมชนจะแสดง
ให้เห็นถึงวิถีชีวิตของคนในชุมชน ผ่านอาคารบ้านเรือนเก่าแก่มีประวัติศาสตร์ และอาคารสมบัติริมน้ำทั้ง 11 หลัง
ที่เป็นตัวแทนรูปแบบสถาปัตยกรรมที่มีความแตกต่างกันตามช่วงเวลาต่างๆ การอนุรักษ์ในปัจจุบันเน้นการทำให้
อาคารสะอาด ไม่ทิ้งของเก่า ไม่ทำการปรับปรุงโดยวิธีสมัยใหม่ แต่จะเลือกใช้วิธีปรับปรุงอาคารเก่า เช่น การใช้
ปูนหมัก³ ปูนดำ⁴ (วัสดุที่นิยมใช้ในอาคารยุคกลางของชุมชน ช่วงรัชกาลที่ 5) และรักษาความสะอาด ส่วนอัตลักษณ์
ทางสถาปัตยกรรม ได้ให้ความเห็นว่า เป็นสถาปัตยกรรมสมัยรัชกาลที่ 5 และเป็นตึกฝรั่งเพราะฝรั่งเศษเคยเข้ายึดครอง

“เราเน้นความดั้งเดิม เรามี Concept ของเราเอง เน้นชีวิตดั้งเดิม สโลแกนเรา คือ ย้อนวิถีจันทน์ สร้างสรรค์วิถีไทย
อัตลักษณ์ เราคือ ลายฉลุ สถาปัตยกรรม ประวัติศาสตร์ ชีวิตดั้งเดิม นำเสนอพิพิธภัณฑ์มีชีวิต”

- ประภาพรพรณ ฉัตรมาลัย -
สัมภาษณ์เมื่อ 3 กันยายน 2559

³ ปูนหมัก คือ ปูนที่ฉาบผนังหลังจากที่ก่อกำแพงอิฐแล้ว มีส่วนผสมปูนหมัก (ชุมชนริมน้ำ, 2556: 69) ดังนี้

- ปูนหมัก 5 ถุง (5 กก./ถุง)
- ซีเมนต์ขาว 1 ถุง (20 กก./ถุง)
- ทรายละเอียด 3 ถุง (30 กก./ถุง)
- น้ำโดยประมาณ

⁴ ปูนดำ คือ ปูนที่ฉาบผิวนอกสุดของผนัง มีส่วนผสมปูนดำ (ชุมชนริมน้ำ, 2556: 69) ดังนี้

- ผงปูนขาว 4 ส่วน
- ปูนหมัก 3 ส่วน (รินน้ำปูนขาวทิ้ง)
- ทรายละเอียด 1 ส่วน
- ใญ่กระดาด ประมาณ 1 กำมือ
- น้ำยาประสานประมาณ ½ แก้ว

ผลการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) ในการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการอาวุโสเกี่ยวกับลักษณะทางกายภาพ ในการตกแต่งภายในร้านค้าที่ส่งเสริมอัตลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมของชุมชนริมน้ำจันทบูร มีคำถามดังนี้ 1) จากอาคารสมบัติริมน้ำอาคารใดที่สื่อถึงอัตลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมมากที่สุด 2) เมื่อพูดถึงคำว่า “ชุมชนริมน้ำจันทบูร” ท่านจะแทนด้วยลักษณะของลวดลายแบบใด 3) ลักษณะโทนสีภายในร้านค้าที่ส่งเสริมอัตลักษณ์ชุมชนริมน้ำควรเป็นเช่นไร 4) ลักษณะวัสดุตกแต่งภายในร้านค้าที่ ส่งเสริมอัตลักษณ์ชุมชนริมน้ำควรเป็นเช่นไร และ 5) ลักษณะรูปแบบภายในร้านค้าที่ส่งเสริมอัตลักษณ์ชุมชนริมน้ำควรเป็นเช่นไร เพราะอะไร โดยผู้ให้สัมภาษณ์จำนวน 10 ท่าน ได้แก่ 1) เจ้าของร้านไอศกรีมจรวด 2) ผู้ดูแลบ้านราชไมตรี 3) เจ้าของร้านขายยาจังกวางอัน 4) เจ้าของบ้านโกศบาล 5) ผู้ดูแลร้านเมียงฮะ 6) เจ้าของร้าน ไมตรีพานิช 7) เจ้าของร้านช่างเกี้ยว 8) เจ้าของร้านคุณป้าสมจิตร 9) เจ้าของร้านจิงฮัวเซ็ง 10) เจ้าของร้านฉิวเซ็งฮวด ได้ผลการสัมภาษณ์ที่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน จึงแยกข้อมูลที่ซ้ำกันออก เพื่อทำการวิเคราะห์ซึ่งได้ผล ดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4 แสดงผลวิเคราะห์การให้สัมภาษณ์ผู้ประกอบการ

ความคิดเห็นจากหัวข้อประเด็นคำถาม	จำนวนคน
คำถามที่ 1 จากอาคารสมบัติริมน้ำคิดว่าอาคารใดสื่อถึงอัตลักษณ์ทาง สถาปัตยกรรมมากที่สุด	
1. ทุกอาคารมีความสำคัญและโดดเด่นเท่ากัน	1
1. ในอดีตนึกถึงบ้านโกศบาลและศิลปะจีนผสมยุโรปแต่ทุกอาคารเป็นภาพลักษณ์ทางสถาปัตยกรรม	1
1. นึกถึงบ้าน 69 หรือ บ้านเรียนรู้ชุมชนริมน้ำจันทบูรเพราะสวยโบราณ	2
1. นึกถึงบ้านหลวงราชไมตรีเพราะสวยงามและมีความเก่าแก่เจ้าของเป็นที่รู้จัก	5
1. นึกถึงบ้านหมอลำเพราะตัวอาคารสวยงามและมีความเก่าแก่	1
คำถามที่ 2 เมื่อพูดถึงคำว่า “ชุมชนริมน้ำจันทบูร” ท่านคิดว่าจะแทนด้วยลักษณะของลวดลายแบบใด	
2. ลวดลายที่แทนชุมชนได้ดีคือลักษณะเส้นโค้งอิสระ	10
คำถามที่ 3 ลักษณะโทนสีภายในร้านค้าที่ส่งเสริมอัตลักษณ์ชุมชนริมน้ำควรเป็นเช่นไร	
3. โทนสีที่เหมาะสมกับการตกแต่งภายในร้านค้าคือโทนสีน้ำตาล	1
3. โทนสีที่เหมาะสมกับการตกแต่งภายในร้านค้าคือโทนสีส้มซีดจาง	6
3. โทนสีที่เหมาะสมกับการตกแต่งภายในร้านค้าคือโทนสีฟ้าขาวซีดจาง	3
คำถามที่ 4 ลักษณะวัสดุตกแต่งภายในร้านค้าที่ ส่งเสริมอัตลักษณ์ชุมชนริมน้ำควรเป็นเช่นไร	
4. กลุ่มวัสดุ เช่น กระเบื้องโบราณ ไม้จริง เน้นวัสดุธรรมชาติ ลวดลายมีสีสันแต่ไม่ฉูดฉาด	10
คำถามที่ 5 ลักษณะรูปแบบภายในร้านค้าที่ส่งเสริมอัตลักษณ์ชุมชนริมน้ำควรเป็นเช่นไร เพราะอะไร	
5. รูปแบบภายในร้านค้าควรเห็นโครงสร้างภายในบ้านและแบบไทยท้องถิ่นผสมยุโรป	7
5. รูปแบบภายในร้านค้าควรเป็นแบบสถาปัตยกรรมจีนผสมไทยท้องถิ่น	3

ผลจากการสัมภาษณ์กับผู้ประกอบการอาวุโส ทำให้ทราบข้อมูลทางด้านอัตลักษณ์ทางสถาปัตยกรรม ดังนี้ 1) อาคารสมบัติริมน้ำที่มีความเป็นอัตลักษณ์ทางสถาปัตยกรรม ชัดเจนมากที่สุด คือ บ้านหลวงราชไมตรี รองลงมาคือ บ้านเรียนรู้ชุมชนริมน้ำจันทบูร หรือ บ้านขุนอนุสรณ์สมบัติ 2) ลวดลายที่แทนคำว่า “ชุมชนริมน้ำจันทบูร” ได้ดีที่มากที่สุดคือ เส้นโค้งเว้าที่ประกอบเป็นลวดลายต่างๆ 3) โทนสีที่แทนความเป็นชุมชนริมน้ำจันทบูรได้ดีที่สุด คือ โทนสีส้มที่มีความซีดจางแสดงถึงความเก่าแก่ 4) กลุ่มวัสดุ ผู้ประกอบได้เลือก กลุ่มวัสดุ กระเบื้องโบราณ ไม้จริง เน้นวัสดุธรรมชาติ ลวดลายมีสีสันแต่ไม่ฉูดฉาด และ 5) รูปแบบ ภายในร้านที่บ่งบอกถึงชุมชนริมน้ำจันทบูรได้ดีที่สุด คือ สถาปัตยกรรมที่เป็นท้องถิ่นของชุมชนผสมรูปแบบโคโลเนียล

ผลจากการทำแบบสอบถาม กับกลุ่มนักท่องเที่ยวผู้ใหญ่ตอนต้น เพื่อทราบถึงพฤติกรรมการรับรู้ภายใต้
กรอบแนวคิดทฤษฎีอัตลักษณ์สถานที่ มีจำนวนผู้ทำแบบสอบถาม 10 คน เป็นชาย 2 คน หญิง 8 คน ช่วงอายุ 20-35
ปี มีอาชีพเป็นพนักงานเอกชนมากที่สุด รองลงมาคือนักศึกษา มีภูมิลำเนาที่ต่างที่มา อาทิเช่น จันทบุรี เชียงใหม่
ศรีสะเกษ กระบี่ พบว่าชุมชนริมน้ำจันทบูรมีความเป็น อัตลักษณ์สถานที่ ได้ผลดัง ตารางที่ 5

ตารางที่ 5 แสดงความสัมพันธ์ระหว่าง อัตลักษณ์สถานที่ กับ ปัจจัยการรับรู้ของนักท่องเที่ยว

อัตลักษณ์ สถานที่ ปัจจัยการรับรู้	ลักษณะทางกายภาพ	ระบบกิจกรรมบนพื้นที่	สัญลักษณ์ของสถานที่
ด้านกายภาพ	เห็นประวัติศาสตร์ ผ่าน สถาปัตยกรรม ในชุมชน และ อาคารสมบัติริมน้ำ	รับรู้ถึงความสัมพันธ์ระหว่างคนใน ชุมชน กับพื้นที่โดยที่พื้นที่ในชุมชนเป็น กิจกรรมของการค้า ที่ทำเป็นกิจวัตร ประจำวัน	รูปแบบสถาปัตยกรรมที่โดดเด่น ที่ถูกสร้างขึ้นจากวิถีชีวิตของคนใน ชุมชน และ สถานที่ที่นักท่องเที่ยวให้ ความเห็นว่าเป็นสัญลักษณ์ของชุมชน คือ บ้านหลวงราชไมตรี
ด้านจิตวิทยา	มีความพร้อมมีความ สนใจตั้งใจเพราะมีการ หาข้อมูลก่อนเข้าชม ชุมชนแต่ยังขาด ประสบการณ์เดิม ในการรับรู้ถึงอัตลักษณ์ ของชุมชนริมน้ำจันทบูร	รู้สึกถึงย่านการค้าในอดีตได้จากตัว อาคารที่เก่าแก่ และยังมีการค้าขาย แบบเปิดหน้าบ้านเป็นร้านค้า เหมือน อดีตให้เห็น เช่น ขนมไข่ ของฝาก โปสการ์ด ร้านอาหาร ของไหว้ชาวจีน ซึ่งร้านค้าเหล่านี้ไม่ได้ทำเพื่อตอบสนอง นักท่องเที่ยว แต่เป็นวิถีชีวิตดั้งเดิม	ความรู้สึกที่นักท่องเที่ยวมองว่า บ้านหลวงราชไมตรีเป็นสัญลักษณ์ ของชุมชนเพราะมีการเผยแพร่ทาง อินเทอร์เน็ต และยังได้รับรางวัลยูเนส โก ด้านการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรม จึงทำให้นักท่องเที่ยวรับรู้และรู้สึกได้ มากกว่าอาคารหลังอื่นๆ

การอภิปรายผล

ผลการศึกษาด้านอัตลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมของชุมชนริมน้ำจันทบูรนั้น ผู้ประกอบการในชุมชนและ
นักท่องเที่ยว ให้ความคิดเห็นว่า บ้านหลวงราชไมตรี ที่มีรูปแบบสถาปัตยกรรมโคโลเนียลและสถาปัตยกรรมชิโนโปรตุกีส
คือ อัตลักษณ์ทางสถาปัตยกรรม เพราะเป็นบ้านที่มีเรื่องราวประวัติศาสตร์ มีคุณลักษณะเฉพาะชุมชน มีเอกลักษณ์
โดดเด่น พบเห็นได้เฉพาะในชุมชนริมน้ำจันทบูร ซึ่งสอดคล้องกับอัตลักษณ์ของ อภิญา (2456: 16) ที่กล่าวว่า
อัตลักษณ์ทางสังคม (Social Identity) เป็นอัตลักษณ์เฉพาะทางสังคมที่บ่งบอกได้ว่าชุมชนหรือสังคมนั้นๆ มีความ
โดดเด่นและสอดคล้องกับชลธิชา (2554: 41) ที่กล่าวว่า อัตลักษณ์ชุมชนเป็นลักษณะเฉพาะถิ่นที่เป็นเอกลักษณ์
เฉพาะกลุ่ม

ผลการศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมการรับรู้อัตลักษณ์สถานที่ พบว่าชุมชนริมน้ำจันทบูรมีความเป็น อัตลักษณ์
สถานที่ที่การรับรู้ของนักท่องเที่ยว แตกต่างกันไปตามประสบการณ์ที่ได้รับ และการประเมินค่าสิ่งที่รับรู้ก็แตกต่างกัน
ไปด้วย การรับรู้ของนักท่องเที่ยวเกิดจากประสาทสัมผัสทางระบบสายตาเป็นหลัก นักท่องเที่ยวประเมินค่าจากสิ่งที่
รับรู้โดยความพร้อม การสังเกต พิจารณา ความสนใจ ความตั้งใจ วัตถุประสงค์จากการเรียนรู้เดิม นักท่องเที่ยวสามารถรับรู้
ได้ว่า รูปแบบสถาปัตยกรรมของชุมชนริมน้ำจันทบูรนั้น มีความเป็นลักษณะเฉพาะ ทั้ง 3 ประการ คือ ลักษณะทาง
กายภาพ ระบบกิจกรรมบนพื้นที่ และสัญลักษณ์สถานที่ แต่นักท่องเที่ยวยังขาดการรับรู้เกี่ยวกับประสบการณ์เดิมร่วม
กับชุมชน ฉะนั้น ข้อเสนอแนะในการออกแบบภายในควรให้ความสำคัญกับการออกแบบให้นักท่องเที่ยวสามารถรับรู้
เรื่องราวประวัติความเป็นมาของชุมชน

แนวทางการออกแบบภายในร้านค้าเพื่อส่งเสริมอัตลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมของชุมชนริมน้ำจันทบูรนั้น กล่าวได้ว่า อัตลักษณ์ทางสถาปัตยกรรม คือ รูปแบบชิโนโปรตุกีส และรูปแบบโคโลเนียล ฉะนั้นเพื่อให้การออกแบบภายในดูกลมกลืนกับอาคารภายนอก จึงได้ขอเสนอแนะ ดังนี้ 1) ลวดลาย พบทั้งลวดลายธรรมชาติ และลวดลายเรขาคณิต ฉะนั้นรูปแบบที่ควรนำมาใช้ควรเป็นรูปแบบที่สะท้อนให้เห็นถึงอัตลักษณ์ของชุมชน ได้แก่ ลวดลายธรรมชาติ เช่น ลวดลายขมมปังขิง ลวดลายเถาดอกไม้ ลวดลายของลำแสงพระอาทิตย์ และลวดลายเรขาคณิต เช่น ตารางสี่เหลี่ยม ตารางสี่มุมแบบไขว้ ลวดลายโค้ง (Arch) 2) โทนสี ควรใช้กลุ่มโทนสีที่เป็นสีจากธรรมชาติของวัสดุ เช่น สีน้ำตาลของไม้ สีครีมของเปลือกไข่ สีส้มของอิฐมอญ สีเทาของปูนซีเมนต์ 3) วัสดุ ควรเลือกวัสดุตกแต่งอาคาร ได้แก่ ไม้ ปูน ปูนผสมไม้ กระเบื้อง อิฐมอญ ปูนซีเมนต์ขัดมัน เป็นวัสดุที่แสดงถึงเนื้อแท้ของวัสดุ ไม่มีการปรุงแต่งมากนัก ซึ่งวัสดุที่นำมาใช้ควรเป็นวัสดุที่สะท้อนอัตลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมของชุมชนริมน้ำจันทบูร 4) รูปแบบ ควรออกแบบให้รับรู้ถึงอัตลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมของชุมชน ซึ่งลวดลาย โทนสี และวัสดุ ควรเป็นตามข้อเสนอแนะ ข้อ 1-3 และรูปแบบในการตกแต่งภายใน ต้องให้รู้สึกถึงสถานที่ที่เคยเป็นย่านการค้าเก่าแสดงถึง สถาปัตยกรรมโคโลเนียลหรือสถาปัตยกรรมชิโนโปรตุกีส ที่เป็นอัตลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมของชุมชนริมน้ำจันทบูร

แนวทางในการศึกษาวิจัยต่อไป

ในการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป ควรศึกษารูปแบบสถาปัตยกรรมที่อาจเกิดความเปลี่ยนแปลงสภาพภาคหน้าในเรื่องการจัดหาวัสดุทดแทนของเก่าหายาก หรือหาไม่ได้แล้วในยุคสมัยปัจจุบัน รูปแบบการก่อสร้างที่เป็นแบบช่างในสมัยโบราณ ในเรื่องของ การนำวัสดุมาทดแทนให้เหมือนของเดิม ออกแบบใหม่แต่ยังคงอัตลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมของชุมชนริมน้ำจันทบูร

เอกสารอ้างอิง

- จุฑามาศ สิทธิชวา. 2542. **ความต้องการรับรู้ข่าวสารของผู้บริหาร อาจารย์ ข้าราชการ จากงานประชาสัมพันธ์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม**. รายงานการศึกษาค้นคว้าอิสระปริญญาโท สาขาวิชาเทคโนโลยีทางการศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ชลธิชา มาลาหอม. 2555. **“อัตลักษณ์ชุมชนรากฐานสู่การศึกษา”**. วารสารครุศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม. ปีที่ 9 ฉบับที่ 1(19): 41.
- บ้านเรียนชุมชนริมน้ำจันทบูร. 2556. **ชุมชนริมน้ำจันทบูร**. พิมพ์ครั้งที่ 1. เชียงใหม่: โชตนาปริ้นท์.
- พลอยบุศรา วิเศษภูติ. 2556. **เศรษฐกิจสร้างสรรค์เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ กรณีศึกษาชุมชนริมน้ำจันทบูร**. วิทยานิพนธ์ปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาการบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี.
- แพรวพร สุข์เชื้อร. 2554. **ประสบการณ์การเรียนรู้การอนุรักษ์สถาปัตยกรรมอย่างมีส่วนร่วม กรณีศึกษาชุมชนริมน้ำ จันทบูร**. วิทยานิพนธ์ปริญญาสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาวิชาสถาปัตยกรรมเพื่อชุมชนและสิ่งแวดล้อม. สถาบันอาศรมศิลป์.
- รัตนิม สุพถุฒินิพนธ์. 2554. **การสร้างกระบวนการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วมเพื่อการฟื้นฟูชุมชนดั้งเดิม กรณีศึกษา: ชุมชนริมน้ำจันทบูร**. วิทยานิพนธ์ปริญญาสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาวิชาสถาปัตยกรรมเพื่อชุมชนและสิ่งแวดล้อม. สถาบันอาศรมศิลป์.

ศิริลักษณ์ เมฆอ่อน. 2556. “ผลกระทบการท่องเที่ยวต่ออัตลักษณ์ชุมชน: กรณีศึกษาชุมชนแหล่งท่องเที่ยว
อัมพวา”. วารสารวิชาการคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์มหาวิทยาลัยขอนแก่น. ปีที่ 12
(ประจำปี 2556): 4.

อาเดียร์ มะรานอ. 2557. **ลวดลายสถาปัตยกรรม: ชิโนโปรตุกีส ปัตตานี**. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์บัณฑิต.
สาขาวิชาศิลปศึกษา. ภาควิชาการศึกษา. คณะศึกษาศาสตร์. มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขต
ปัตตานี.

อุทัยวรรณ จิตประวัตติ. 2556. **ชุมชนแห่งความฝัน: การสร้างสรรค์งานศิลปกรรมผ้า เพื่อตกแต่งโรงแรม
ราวินทราพีชรี สอร์ทแอนด์สปา พัทยา**. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปมหาบัณฑิต. สาขาวิชาประยุกต์
ศิลปศึกษา. มหาวิทยาลัยศิลปากร.

อภิญา เพื่อฟูสกุล. 2546. **อัตลักษณ์**. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: คณะกรรมการสภาวิจัยแห่งชาติ.
สาขาสังคมวิทยา สำนักงาน. คณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.

ประภาพรณ ฉัตรมาลัย. ประธานชมรมพัฒนาชุมชนริมน้ำจันทบูร. สัมภาษณ์โดย ปทุมธานี เสนอคำ. วันที่ 3
กันยายน 2559

Relph, E. 1980. **Place and Placelessness**. London: Pion.

Cox, H. 1968. **The Restoration of a Sense of Place**. Toronto: Ekistics 25.

Morgan, N. and Pritchard, A. 1998. **Tourism Promotion and Power: Creating Images, Creating
Identities**. Chichester: John Wiley.

ฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์

ชุมชนริมน้ำจันทบูร. 2554. [ออนไลน์] [อ้างเมื่อ 22 กันยายน 2559] เข้าถึงได้จาก: <http://www.chanthaboon-waterfront.com/page/id/38>.

บ้านพักประวัติศาสตร์หลวงราชไมตรี. 2556. แกเลอรี. [ออนไลน์] [อ้างเมื่อ 3 กันยายน 2559] เข้าถึงได้จาก:
<http://www.baanluangrajamaitri.com/wp-content/uploads/2014/09/life-4.jpg>

Muhammad. 2555. จิตวิทยาสำหรับครู. [ออนไลน์] [อ้างเมื่อ 22 ธันวาคม 2559] เข้าถึงได้จาก: <http://www.sulong024.blogspot.com/2012/09/chomsky-skinner-westand-others-1991-1.html>